

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації

на тему «Формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки»
здобувача ступеня доктора філософії

Ворохобіної Діани Леонідівни

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

Публічна презентація проведена на кафедрі іншомовної освіти та міжкультурної комунікації

21 листопада 2023 року, протокол № 4

1. Обґрунтування вибору теми дослідження. Необхідність вирішення наукового завдання щодо формування лідерської компетентності майбутніх судноводіїв – фахівців з навігації та управління судном у морських закладах вищої освіти (далі – МЗВО) у процесі професійної підготовки обумовлена низкою чинників.

По-перше, міжнародні нормативно-правові документи, зокрема Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року (далі – Міжнародна конвенція ПДНВ 78/95), Манільські поправки (2010) до Кодексу з підготовки і дипломування моряків та несення вахти (далі – Кодекс ПДНВ) визначають серед основних такі знання, вміння і навички фахівців з навігації та управління судном, зокрема капітанів суден та їхніх помічників: здатність застосовувати управлінські навички керівника та вміння працювати з членами суднової команди; уміння застосовувати знання і навички управління людськими ресурсами, методи управління робочим навантаженням членів екіпажу; уміння підтримувати серед екіпажу атмосферу взаєморозуміння, доброзичливості, взаємодопомоги; здатність демонструвати впевненість, уміння мотивувати свою команду та стимулювати командну роботу тощо. З урахуванням результатів досліджень щодо проблеми лідерства (О. Безлуцька, О. Бойко, Р. Ділтс, Т. Джокінен, О. Костиря, О. Сорока, В. Стасюк) ці уміння і навички є компонентами лідерської компетентності, яку тлумачать як інтегроване поняття, що охоплює професійну компетентність і мобільність, ділові та морально-етичні якості, здатність швидко адаптуватися до нових умов, уміння орієнтуватися в складних ситуаціях професійної діяльності, здійснювати ефективне управління персоналом і вміння працювати в команді, вмотивованість і прагнення до професійного саморозвитку.

По-друге, ефективне лідерство безпосередньо залежить від того, наскільки є сформованими професійні і морально-вольові риси характеру судноводія, зокрема відповідальності за рішення, їхні результати і наслідки. У комплексі всі ці компоненти дозволяють забезпечити захист і безпеку членів

суднової команди, пасажирів та судна як у штатних, так і в аварійних ситуаціях.

По-третє, у стандарті вищої освіти за спеціальністю 271 «Річковий та морський транспорт» (в новій редакції – «Морський та внутрішній водний транспорт», Наказ Міністерства освіти і науки України від 05 квітня 2023 року № 392) для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти серед загальних компетентностей майбутніх посадових осіб командного складу морських та річкових суден, визначено: вміння виявляти, формулювати і вирішувати проблеми; здатність приймати та реалізовувати обґрунтовані управлінські рішення в межах прийняттого ризику; здатність працювати в команді, організовувати роботу колективу, у тому числі в складних і критичних умовах; навички міжособистісної взаємодії, а також здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети. Усі ці знання, уміння і навички безпосередньо пов'язано з лідерською компетентністю майбутніх фахівців з навігації та управління судном.

Отже, нормативно-правові документи, що регламентують підготовку майбутніх фахівців у морських закладах вищої освіти за спеціальністю 271 «Морський та внутрішній водний транспорт», передбачають необхідність формування лідерської компетентності.

Водночас традиційна система підготовки майбутніх фахівців з навігації та управління судном у МЗВО потребує суттєвого оновлення, оскільки у зв'язку з новими вимогами, сформульованими у Манільських поправках до Кодексу ПДНВ, обумовленими сучасними загрозами та викликами у сфері судноплавства, потребують аналізу та перегляду результати навчання у МЗВО, зокрема знання, уміння та навички, здатності, мотиваційно-ціннісні орієнтації, професійно важливі властивості майбутніх фахівців з навігації й управління суднами, які утворюють зміст лідерської компетентності. Потребують перегляду також форми і зміст професійної підготовки майбутніх судноводіїв, зокрема курси лідерства та підвищення кваліфікації з метою приведення їх до стандартів, визначених у Міжнародній конвенції ПДНВ 78/95.

Щодо теоретичної розробленості теми дослідження, то доводиться констатувати, що важливі аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців морського та внутрішнього водного транспорту неодноразово привертала увагу науковців, про що свідчать публікації. Зокрема, К. Ткаченком представлено дослідження проблем, які мають місце у системі підготовки фахівців водного та морського транспорту. У дослідженні С. Волошинова подано особливості алгоритмічної підготовки судноводіїв в умовах інформаційно-комунікаційного середовища на засадах системного підходу. Дослідник О. Даниленко обґрунтував і представив систему неперервної професійної підготовки майбутніх судноводіїв у МЗВО, а у дослідженні Л. Герганова обґрунтовано концептуальні засади професійного навчання кваліфікованих робітників морського профілю на виробництві. Результати аналізу професійної підготовки фахівців морського профілю з точки зору компетентнісного підходу подала А. Погодаєва, а особливості підготовки

науково-педагогічних працівників вищих морських навчальних закладів у контексті розвитку науково-дослідницького середовища були предметом уваги О. Дягілевої. Крім цього різноманітні аспекти проблеми підготовки майбутніх фахівців у МЗВО на засадах компетентнісного підходу розкрито у працях О. Безбаха, С. Волошинова, С. Єгорової, В. Кліндухової, М. Мусоріної, О. Тимофєєвої, В. Смелікової, О. Фролової, М. Шермана та інших.

Водночас, вирішення наукового завдання щодо формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки не було предметом окремого дослідження. Потребують обґрунтування педагогічні умови формування цієї важливої для майбутніх судноводіїв компетентності під час навчання у МЗВО, уточнення індикаторів для діагностики лідерської компетентності, а також розроблення сучасного науково-методичного забезпечення з урахуванням вітчизняних та зарубіжних освітніх тенденцій розвитку лідерського потенціалу.

Посилюють актуальність теми і результати аналізу професійної підготовки майбутніх фахівців морського та внутрішнього водного транспорту. Результати узагальнення даних пілотного дослідження дозволяють зробити висновок про те, що майбутні судноводії не набувають достатнього рівня знань, вмінь і навичок, які є основою лідерської компетентності. Також доводиться констатувати, що в МЗВО зміст підготовки, форми і методи навчання не повною мірою відповідають сучасним вимогам щодо формування лідерської компетентності, не забезпечують ефективну підготовку майбутніх капітанів суден або їхніх помічників до лідерства. Доводиться констатувати не завжди ефективну діяльність науково-педагогічних працівників щодо впровадження нових методів формування та розвитку лідерських якостей здобувачів освіти в освітнє середовище МЗВО.

Крім того, результати аналізу професійної підготовки майбутніх фахівців з навігації та управління судном дозволяють стверджувати про *суперечності* між: станом сформованості лідерської компетентності майбутніх капітанів суден, вахтових помічників та старших помічників капітана з одного боку та актуальними вимогами нормативних документів щодо якості підготовки фахівців до роботи із судновими командами на суднах морського та внутрішнього водного транспорту, а також світового комерційного флоту – з іншого; посиленням вимог міжнародних і національних стандартів судноплавства щодо безпеки, зокрема в частині якості підготовки майбутніх фахівців з навігації та управління судном до ефективної роботи із судновою командою, розвитку лідерства керівного складу і членів суднової команди та недостатнім рівнем науково-методичного забезпечення навчальних дисциплін з метою формування лідерської компетентності здобувачів освіти в МЗВО; наявним інноваційним досвідом упровадження сучасних технологій управління персоналом суден, ресурсами навігаційного містка, курсів лідерства тощо та обмеженими дидактичними можливостями навчально-матеріальної бази у МЗВО, неготовністю науково-педагогічних працівників до впровадження вітчизняного і зарубіжного передового досвіду щодо розвитку

лідерського потенціалу майбутніх судноводіїв.

Необхідність подолання цих суперечностей, недостатня теоретична розробленість проблеми дослідження і практичне значення вирішення наукового завдання щодо формування лідерської компетентності майбутніх судноводіїв у МЗВО зумовили вибір теми дослідження «Формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки».

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проведено відповідно до тематичного плану науково-дослідницьких робіт Хмельницького національного університету у межах науково-дослідної роботи «Формування особистості як суб'єкта самотворення» (державний реєстраційний номер 0119U103663) та плану наукової роботи Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія» у межах науково-дослідної роботи «Вдосконалення існуючих та розроблення нових шляхів та методів підвищення ефективності функціонування ергатичної системи управління судном в різних навігаційних ситуаціях» (державний реєстраційний номер 0118U007603). Тему дисертації затверджено вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 8 від 10.11.2021 р.).

3. Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* обґрунтовано педагогічні умови формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки (розвиток уявлень майбутніх судноводіїв про лідерство у професійній діяльності засобами неформальної освіти – тренінгів, майстер-класів, семінарів, дистанційних курсів, вебінарів тощо; застосування інноваційних форм і методів навчання для формування в курсантів і студентів умінь і навичок роботи з персоналом екіпажу судна, управління ресурсами навігаційного містка і вміння працювати в команді; застосування інтерактивних (діалогічно-дискусійних) технологій для формування комунікативних лідерських умінь та навичок, розвитку емоційного інтелекту майбутніх судноводіїв; підготовка науково-педагогічних працівників до педагогічної підтримки лідерської поведінки курсантів (студентів) у процесі професійної підготовки);

- *удосконалено* діагностичний апарат завдяки використанню критеріїв (когнітивно-понятійного, практично-поведінкового, професійно-психологічного, аксіологічно-мотиваційного), відповідних їм показників та характеристики рівнів (критичного, низького, достатнього та високого) для з'ясування стану сформованості лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном; *уточнено* сутність поняття «лідерська компетентність майбутніх фахівців з навігації та управління судном» (складне й інтегроване поняття, що охоплює здатність стратегічно мислити, ефективно керувати членами суднової команди, аналізувати і приймати рішення в типових і нетипових ситуаціях судноплавства, забезпечувати комунікацію, оптимально вирішувати професійні та соціальні проблеми, здійснювати

ефективне планування, управління і контроль діяльності колективу для вирішення професійних завдань персоналом судна, а також уміння працювати в команді);

- подальшого розвитку набули наукові уявлення про зміст і структуру лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном як єдності когнітивного, практично-діяльнісного, професійно-особистісного та ціннісно-мотиваційного компонентів та особливості її формування у процесі професійної підготовки.

4. Теоретичне та практичне значення результатів дисертації полягає в тому, що визначено сутність поняття «лідерська компетентність майбутніх фахівців з навігації та управління судном» (складне й інтегроване поняття, що охоплює здатність стратегічно мислити, ефективно керувати членами суднової команди, аналізувати і приймати рішення в типових і нетипових ситуаціях судноплавства, забезпечувати комунікацію, оптимально вирішувати професійні та соціальні проблеми, здійснювати ефективне планування, управління і контроль діяльності колективу для вирішення професійних завдань персоналом судна, а також уміння працювати в команді). Розроблено й апробовано методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки; тренінг «Розвиток лідерських навичок для майбутніх судноводіїв» з метою розвитку ключових лідерських навичок у майбутніх фахівців з навігації та управління судном; семінар на тему «Лідерство в судноводінні: розвиток навичок та проблемні питання», дистанційний курс «Лідерство в морській сфері: розвиток навичок та управління судновою командою», навчальний кейс «Управління кризовою ситуацією» для майбутніх судноводіїв, які прагнуть розвинути свої лідерські якості та навички і зрозуміти особливості лідерства в контексті судноводіння. Проведено майстер-клас «Лідерство на судні: навички та виклики» для надання практичних знань та навичок майбутнім судноводіям, які прагнуть стати ефективними лідерами в морській галузі. Введено до змісту програми навчальної дисципліни «Організація колективної діяльності та лідерство» теми та ситуативні завдання проблемного характеру, що передбачають розвиток у курсантів (студентів) навичок емоційного інтелекту, а також тренінги, рольові ігри, командні вправи та семінари, що спрямовані на розвиток комунікативних і лідерських навичок, умінь прийняття рішень в умовах обмеженого простору та стресових ситуацій. Апробовано форми підготовки науково-педагогічних працівників (семінари, тренінги, обмін досвідом, індивідуальний коучинг з фокусом на розвиток лідерських навичок, наставництво) до педагогічної підтримки лідерської поведінки курсантів (студентів) у процесі професійної підготовки. Одержані результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі морських закладів вищої освіти, у системі підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

5. Використання результатів роботи. Результати дослідження впроваджено в освітній процес Дунайського інституту Національного

університету «Одеська морська академія» (довідка про впровадження № 176 від 16.05.2023 р.), Державного університету інфраструктури та технологій (довідка про впровадження № 741/01-11 від 27.09.2023 р.), Херсонської державної морської академії (довідка про впровадження від 28.09.2023 р.) і Національного університету «Одеська морська академія» (довідка про впровадження від 02.10.2023 р.).

6. Особиста участь автора в одержанні наукових та практичних результатів, що викладені в дисертаційній роботі. Всі подані в дисертації наукові результати автор отримав самостійно. У статті «Ворохобіна Д., Діденко О. «Особливості змісту поняття «лідерська компетентність майбутніх фахівців з навігації та управління судном». *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки.* Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2022. № 2(29). С. 192–207», дисертантці належить визначення особливостей змісту та структури лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном.

Дисертаційна робота виконана на кафедрі іншомовної освіти та міжкультурної комунікації Хмельницького національного університету.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор **Діденко Олександр Васильович**.

Розглянувши звіт подібності щодо перевірки на плагіат, встановлено, що дисертаційна робота Ворохобіної Діани Леонідівни є результатом самостійних досліджень здобувачки, не містить елементів плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Дисертація характеризується єдністю змісту та відповідає вимогам щодо її оформлення.

7. Перелік публікацій за темою дисертації із зазначенням особистого внеску здобувача. За результатами досліджень опубліковано 12 наукових праць, із них 5 наукових статей (1 – у співавторстві) – у фахових виданнях України у галузі педагогіки (усі видання входять до міжнародних наукометричних баз даних), 7 публікацій – у матеріалах наукових конференцій.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Ворохобіна Д. Лідерська компетентність фахівців з навігації та управління судном: теоретичні аспекти. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки.* Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2022. № 1(28). Частина 1. С. 20–33 (індексується в наукометричних базах даних: Google Академія, США; Index Copernicus, Польща; Open Ukrainian Citation Index (OUCI), Україна; внесений до переліку фахових видань України категорії «Б»). Посилання на публікацію: <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk/article/view/953>

DOI: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v28i1.953>

2. Ворохобіна Д., Діденко О. Особливості змісту поняття «лідерська компетентність майбутніх фахівців з навігації та управління судном». *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки*. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2022. № 2(29). С. 192–207 (індексується в наукометричних базах даних: Google Академія, США; Index Copernicus, Польща; Open Ukrainian Citation Index (OUCI), Україна; внесений до переліку фахових видань України категорії «Б»). Посилання на публікацію:

<https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk/article/view/1045>

DOI: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v29i2.1045>

3. Ворохобіна Д. Л. Проблема формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном: огляд зарубіжної теорії і практики. *Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»)*. 2023. № 2(16). С. 177–188 (індексується в наукометричних базах даних: Google Академія, США; Index Copernicus, Польща; Research Bible, Японія; внесений до переліку фахових видань України категорії «Б»). Посилання на публікацію: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/3809/3830>

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-2\(16\)-177-188](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-2(16)-177-188)

4. Ворохобіна Д. Л. Peculiarities of diagnostics of the formation of leadership competence of future specialists in navigation and ship handling. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2023. Т. 11, № 8. С. 19–24 (індексується в наукометричних базах даних: Google Академія, США; Index Copernicus, Польща; внесений до переліку фахових видань України категорії «Б»). Посилання на публікацію: <https://oip-journal.org/index.php/oip/article/view/201>

DOI: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i8-003>

5. Ворохобіна Д. Л. Дослідження результативності педагогічних умов формування лідерської компетентності майбутніх судноводіїв: аналіз та методичні рекомендації. *Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)*. 2023. № 9(15). С. 346–355 (індексується в наукометричних базах даних: Google Академія, США; Index Copernicus, Польща; Research Bible, Японія; внесений до переліку фахових видань України категорії «Б»). Посилання на публікацію: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/6641>

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-9\(15\)-346-355](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-9(15)-346-355)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Ворохобіна Д. Л., Діденко О. В. Лідерська компетентність майбутніх фахівців з навігації та управління судном: актуальні аспекти. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 25 листопада 2021 р.) / Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2021. С. 470–472. Посилання на публікацію:

https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/1092/1/НАДПСУ_25.11.2021.pdf

7. Ворохобіна Д. Л. Формування лідерської компетентності майбутніх судноводіїв як проблема педагогічної теорії та професійної підготовки. *Сучасні підходи до високоефективного використання засобів транспорту*: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ізмаїл, 9–10 грудня 2021 р.) / Дунайський інститут Національного університету «Одеська морська академія». Запоріжжя, 2021. С. 407–410. Посилання на публікацію: https://dinuoma.com.ua/wp-content/uploads/2021/12/conf_tezu_2021.pdf

8. Ворохобіна Д. Л. Особливості змісту лідерської компетентності фахівців з навігації та управління судном. *Сучасна вища освіта: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та науковців (м. Дніпро, 28 квітня 2022 р.) / Університет імені Альфреда Нобеля. Дніпро, 2022. С. 43–46.

9. Ворохобіна Д. Л. Лідерська компетентність майбутніх судноводіїв та її структура. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2022*: матер. міжнар. науково-практич. конф. (м. Чернігів, 10 червня 2022 р.) / Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів, 2022. С. 22–25. Посилання на публікацію: https://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/NP-Konferenciya_10.06.22.pdf

10. Ворохобіна Д. Л. Проблема лідерства у професійній діяльності фахівців з навігації та управління судном: практичні аспекти. *Філософські аспекти професійної освіти*: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (м. Херсон – Кропивницький, 17 листопада 2022 р.) / Херсонський державний аграрно-економічний університет. Кропивницький, 2022. С. 90–92. Посилання на публікацію: http://www.ksau.kherson.ua/files/konferencii/2022/11/conf_20221117mat_fil.pdf

11. Ворохобіна Д. Л. Сутність поняття «лідерська компетентність майбутніх фахівців з навігації та управління судном». *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціально-гуманітарних та поведінкових наук в умовах воєнного стану*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 25–26 квітня 2023 р.): у двох томах / Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Академія ДПтС, 2023. Т. 2. С. 238–240. Посилання на публікацію: https://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/Konferenciya-Tom-2-_25-26-kvitnya_2023-1.pdf

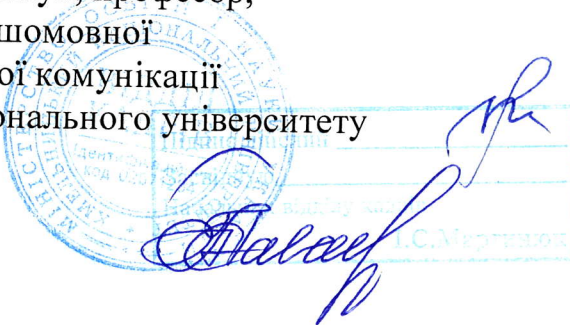
12. Ворохобіна Д. Л. Проблема лідерської компетентності майбутніх судноводіїв у зарубіжній педагогічній теорії і практиці. *Modern methods of solving scientific problems of reality*: Proceedings of the XXXV International Scientific and Practical Conference (Bulgaria, Varna, September 05–08, 2023) / International Science Group. Varna, 2023. P. 103–105. Посилання на публікацію: <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/2023/09/MODERN-METHODS-OF-SOLVING-SCIENTIFIC-PROBLEMS-OF-REALITY.pdf>

ВВАЖАТИ, що дисертаційна робота Ворохобіної Діани Леонідівни «Формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки», що подана на здобуття ступеня доктора філософії, за науковим рівнем, практичною цінністю, змістом та оформленням відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради Закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р., а також напряму наукових досліджень освітньо-наукової програми Хмельницького національного університету зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

РЕКОМЕНДУВАТИ:

Дисертаційну роботу «Формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки», подану Ворохобіною Діаною Леонідівною на здобуття ступеня доктора філософії, до захисту.

Головуюча публічної презентації:
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іншомовної
освіти і міжкультурної комунікації
Хмельницького національного університету

Наталя БІДЮК